

Sysselsättnings- och företagsstrukturen: Endast Sverige snapsglas har, eller?*

I artikeln jämförs den svenska företags- och sysselsättningsstrukturen med den i andra europeiska länder och de metodologiska svårigheterna med sådana jämförelser diskuteras. Sverige uppvisar en högre andel stora företag i både industrin och hela ekonomin. Vad gäller sysselsättningsstrukturen i ekonomin som helhet är Sverige mer storföretagsdominerat än övriga europeiska länder, medan den svenska strukturen inte kan sägas vara unik vid en jämförelse av industrin. De data som presenteras stöder dock inte den gängse bilden av en förhållandevis hög sysselsättningsandel i de allra minsta företagen. Snapsglasmetaforen ter sig sålunda delvis missvisande, åtminstone med utgångspunkt från de data vi har tillgång till. Resultaten motsäger dock inte hypotesen att de svenska spelreglerna under lång tid missgynnat entreprenörskap och de mindre företagen och att detta haft en negativ inverkan på tillväxten av mindre företag.

I den allmänna debatten har den svenska sysselsättningsstrukturen ofta liknats vid ett snapsglas eller en getingmidja. Det sägs finnas många små företag och många mycket stora, men mycket lite däremellan. Få sägs jobba i medelstora företag och endast i undantagsfall blir de små företagen större. Den genomgång av befintlig statistik som görs i Henrekson

[1996, kap 3] ger visst fog för att karaktärisera sysselsättningsstrukturen som snapsglasformad. Men är detta något specifikt svenskt eller ser det ungefär likadant ut i andra europeiska länder?

Det finns endast ett fåtal studier där den svenska sysselsättnings- och företagsstrukturen jämförs med andra länders. De studier som gjorts rapporterar också delvis motsägelsefulla uppgifter. Ofta uppmärksammas inte heller att företagsstruktur och sysselsättningsstruktur är två, visserligen relaterade, men ändå skil-

Docent MAGNUS HENREKSON är verksam vid Industriens Utredningsinstitut (IUI), Stockholm. Henrekson forskar huvudsakligen kring företagandets villkor och förklaringar till ekonomisk tillväxt. Ekonomi licentiat DAN JOHANSSON är verksam vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), Stockholm. Hans forskning omfattar bl a institutionernas effekter på den industriella dynamiken.

* Vi är tacksamma för värdefulla synpunkter från Niclas Berggren, Fredrik Bergström och Pontus Braunerhjelm. Magnus Henrekson tackar Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse för ekonomiskt stöd. Dan Johansson är tacksam för stöd från Ruben Rausings Fond för forskning om nyföretagande och innovationer.

da begrepp. I de flesta studier har i princip endast storföretagens betydelse belysts. Exempelvis rapporterar Jagrén [1993, s 78] att Sverige i en internationell jämförelse omfattande 13 industriländer har störst andel storföretag per BNP-enhet.¹ I en annan jämförelse av tolv industriländer konstaterar Heum m fl [1993] att de 20 största företagens andel av sysselsättningen är näst högst i Sverige. I båda studierna ovan ingår således endast stora företag och då endast en delmängd av vad som kan kallas för stora företag.

Syftet med denna artikel är för det första att undersöka om företagen i Sverige har en annan storleksfördelning än andra europeiska länder, d v s om Sverige har fler stora och färre små och medelstora företag än övriga europeiska länder. För det andra studeras om sysselsättningsstrukturen skiljer sig från andra länder, d v s om fler är anställda i stora företag och färre i mindre företag i Sverige än i andra länder. Inledningsvis diskuterar vi de data och den metod som används, samt de svårigheter som föreligger vid länderjämförelser. Därefter presenterar vi våra resultat. Artikeln avslutas med en summering av våra slutsatser och en policydiskussion.

Data, metod och avgränsningar

Det är förenat med stora svårigheter att jämföra storleksfördelningen av företag och sysselsättning i olika länder. Länder har använt individuella klassifikationssystem och undersökningsmetoder vid statistikframtagningen. Täckningen av vissa branscher och vissa typer av företag är ofta bristfällig. Speciellt svårt är det att erhålla tillförlitliga data för tjänstenärings- och mindre företag. Detta har sedan lång tid uppmärksammats av såväl forskare som politiker och andra intressenter. Inte minst har den pågående integrationsprocessen i Europa ställt ökade krav på jämförbara data, bl a för att kunna studera effekterna på välbstånd, sysselsättning och

industriell dynamik. Med anledning av detta har Europakommissionen givit Eurostat (EU-ländernas gemensamma statistikbyrå med säte i Luxemburg) i uppdrag att i samarbete med de enskilda ländernas statistikmyndigheter sammanställa jämförbara data. En målsättning med detta är också att försöka kartlägga de mindre företagens ekonomiska betydelse, vilken under lång tid negligerades av både forskare och politiker.

Den första rapporten sammanställd av Eurostat publicerades 1990 och var, enligt Eurostat, den första informationskällan som möjliggjorde jämförelser av antalet företag och sysselsättningen i olika storleksklasser mellan de olika europeiska länderna. Hittills har fyra rapporter utkommit, den senaste publicerad 1996. Ambitionen i rapporterna är att inkludera samtliga företag i EU, med undantag av företag verksamma inom jordbruk, jakt och fiske. Företag aktiva inom icke marknadsrelaterade tjänster och offentlig administration (*non-market services and public administration*) är också exkluderade. Detta motsvarar i princip det som i vanligt tal kallas för den offentliga sektorn. 1990 ingick mer än 14 miljoner företag i undersökningen.

Trots det omfattande arbete som pågått under längre tid föreligger fortfarande inte full jämförbarhet (Eurostat [1996]). Bitvis har det varit problematiskt att anpassa de olika ländernas klassifikationssystem till den gemensamma NACE 70-standard, vilken används i de tre första rapporterna.² Somliga länder registrerar inte heller företag utan någon annan en-

¹ Ett storföretag definieras i den studien som ett företag som finns med på tidskriften Fortunes lista över de 500 största företagen i världen.

² I de kommande rapporterna kommer EUs reviderade klassifikationssystem, NACE Rev. 1, att användas, vilket förväntas öka tillförlitligheten ytterligare, speciellt på detaljerad nivå.

het, i regel arbetsställe. Vidare har det visat sig svårt att täcka samtliga branscher och företag; uppgifterna för tjänstesektorn är mer osäkra än för industrin. Likaså är de mindre företagen betydligt svårare att inkludera än de större och vissa länder utför inte årliga företagsräkningar. För sådana år baseras uppgifterna istället på uppskattningar av företagspopulationen. I flera fall redovisas också ofullständiga eller inga uppgifter alls för länderna. Totalt omfattar undersökningen 19 länder – främst från EU – men även länder som i framtiden kan tänkas anslutas till EU ingår. På grund av problemen med de statistiska uppgifterna har vi nödgats att exkludera sju länder: Grekland, Holland, Irland, Island, Liechtenstein, Schweiz och Österrike. Dessa länder använde antingen en annan undersökningsenhet än företag och/eller hade de en otillfredsställande täckning av vissa företag och sektorer.

I de tre första rapporterna, vilka tillsammans omfattar perioden 1983 till 1991, delas företagen in i mikroföretag (0–9 anställda), små företag (10–99 anställda), medelstora företag (100–499 anställda), samt stora företag (500 eller fler anställda).³ Medelstora företag definieras här som företag med 100–499 anställda. I den svenska debatten avses förmodligen i allmänhet företag med färre anställda än så, när det hävdas att Sverige har färre medelstora företag än andra länder. Vi misstänker i själva verket att när det i Sverige hänvisas till medelstora företag så avses oftast de företag som enligt EU-statistiken kallas små företag, d v s företag med 10–99 anställda. Det är dock svårt att bilda sig en säker uppfattning om detta, då få specificerar vad de menar med medelstora (eller små) företag. Undantag finns, t ex Davidsson m fl [1994], som drar gränsen mellan stora och små företag vid 200 anställda.

I den fjärde rapporten från Eurostat, vilken omfattar år 1992, delas företagen in i andra storleksklasser jämfört med de

tidigare rapporterna, vilket leder till nya klassificeringsproblem.⁴ Därför exkluderas den fjärde rapporten från analysen. I den första rapporten rapporteras sysselsättningen också i andra storleksklasser. Belgien, Danmark, Spanien, Italien och Luxemburg har dessutom använt sig av andra datakällor i den första rapporten än i de övriga. Vi har av dessa anledningar exkluderat även den första rapporten och använder rapport två och tre (omfattande perioden 1988–91) som underlag för föreliggande artikel.⁵

Uppgifterna för Sverige är sammanställda av Statistiska Centralbyrån (SCB) och hämtade från Företagen Finansstatistiken, vilken innehåller omfattande ekonomisk information om företagen (bl a resultat- och balansräkningar). En nackdel med Företagen Finansstatistiken är dock att den inte täcker samtliga företag, t ex enskilda firmor och vissa finansiella företag. Vidare baseras data för de mindre företagen på en urvalsundersökning. Är man endast intresserad av antalet företag och sysselsättningen i olika storleksklasser är istället Centrala företags- och arbetsställeregistret (CFAR) en bättre informationskälla, då detta register innehåller samtliga företag och deras anställda i Sverige. Skälet till att denna källa inte användes av Eurostat var att CFAR innehåller betydligt mindre ekonomisk information än Finansstatistiken. Sverige är inte heller inkluderat i den första rapporten

³ De engelska termerna är: micro-sized, small-sized, medium-sized, samt large-sized enterprises.

⁴ De storleksklasser som nu används och som avses bli den nya EU-standarderna är: very small enterprises (0–9 anställda), small enterprises (10–49 anställda), medium-sized enterprises (50–249 anställda), samt large enterprises (250 eller fler anställda).

⁵ Vi har även gjort beräkningar för företagsstrukturen där den första rapporten är inkluderad. Resultaten blir mycket snarlika dem som redovisas här.

från Eurostat och i de senare rapporterna är dessutom uppgifterna för Sverige ofta ofullständiga. Med anledning av detta har vi valt att för Sveriges del använda uppgifter från CFAR publicerade i *Basfakta – tabeller ur företagsregistret*. Under denna period använde Sverige ett annat klassifikationssystem än EU. På den aggregationsnivå som vi här analyserar har detta dock ingen större betydelse (Eurostat [1994, s 226]). Vi har också justerat de svenska uppgifterna för *non-market services and public administration* genom att i näringsgren 9 (Offentlig förvaltning och tjänster) endast inkludera SNI 92 (Renings-, renhållningsverk, städning, rörelse m m) och SNI 95 (Reparations-, tvätter- och annan serviceverksamhet).⁶ Notera att justeringen endast berör tjänstesektorn. Vidare följer vi Eurostat och redovisar uppgifter för såväl industrin som hela ekonomin.⁷

En viktig, men föga observerad, skillnad vad gäller statistikproduktionen rör de kriterier som används för att inkludera de minsta företagen i statistiken. Som grund för huruvida företagen ska inkluderas i statistiken använder länderna olika trösklar för omsättningen. Trösklarnas höjd skiljer sig inte bara åt mellan länder, utan förändras över tiden i enskilda länder. Så har den t ex i Sverige ändrats från den ursprungliga nivån 10 000 kr till 30 000 kr 1987 och 200 000 kr 1991. Då dessa skillnader mellan de olika länderna och variationerna över tiden i de enskilda länderna har mycket stor betydelse för antalet rapporterade mikroföretag har vi i denna artikel valt att exkludera dem ur jämförelsen (se Johansson [1997] för vidare analys). Många länder har förmodligen, oavsett omsättningsgränser, svårt att registrera de allra minsta företagen med inga eller endast någon anställd, vilket ytterligare talar för detta tillvägagångssätt.

När det gäller sysselsättningen kommer vi att inkludera den allra minsta storleksklassen (mikro) i analysen. Sysselsättningen påverkas inte i samma utsträck-

ning av mätproblemen, t ex sysselsätts en låg andel av arbetskraften i mikroföretag, medan mikroföretagen utgör den absoluta majoriteten av företagsstocken. Sysselsättningsdata för Finland är dock så knapphändiga att landet exkluderas från analysen av sysselsättningsstrukturen.

För vart och ett av åren 1988–91 beräknar vi antalet företag per miljon invånare i respektive land och storleksklass. Därefter beräknas det genomsnittliga antalet små, medelstora och stora företag per miljon invånare i respektive land för perioden. Genomsnittet används sedan för att rangordna de olika länderna. Det land som har flest antal företag per miljon invånare rangordnas som nummer 1. Landet med näst flest företag per miljon invånare rangordnas som nummer två o s v. Vi använder också det genomsnittliga antalet företag per miljon invånare för att beräkna storleksfördelningen av företag i respektive land. Även i detta fall rangordnas företagen enligt samma metod som tidigare. Därefter görs motsvarande beräkningar för sysselsättningen.

Resultat

Låt oss mot bakgrund av genomgången i föregående avsnitt inleda med att redovisa några tidigare undersökningar där den svenska sysselsättnings- och företagsstrukturen jämförts med strukturen i andra europeiska länder. I European Observatory for SMEs [1995] uppges den genomsnittliga företagsstorleken i Sverige vara 13 sysselsatta per företag år 1990, högst i

⁶ Således exkluderas SNI 91 (Offentlig förvaltning, försvars-, polis- och brandväsen), SNI 93 (Undervisning, forskning, sjukvård m m), SNI 94 (Rekreation och kulturell serviceverksamhet) och SNI 96 (Internationella organisationer, utländska ambassader och dylikt).

⁷ Industrisektorn inkluderar mineralutvinning, tillverkningsindustrin och energiproduktion, där tillverkningsindustrin är helt dominerande.

Europa och högt över genomsnittet.⁸ I toppen låg också Österrike (12) och Finland (12), medan länder som Grekland (3), Italien (4) och Spanien (4) uppgavs ha lägst genomsnittsstorlek på företagen (siffror inom parentes anger genomsnittlig företagsstorlek). Storbritannien och (Väst) Tyskland med i genomsnitt åtta och nio sysselsatta per företag låg något över europasnittet på sex sysselsatta per företag.

I NUTEK [1994] studeras också den genomsnittliga företagsstorleken i europeiska länder. Här blir resultatet ett annat; Sverige rapporteras ha en genomsnittlig företagsstorlek på fem, d v s lägre än det europeiska genomsnittet. För en utomstående kan uppgifterna till en början te sig förvillande. Skälet till den markanta skillnaden är att de båda rapporterna använder olika källor. European Observatory for SMEs använder data från Eurostat, medan NUTEK [1994] baseras på mer utförliga register vad gäller antalet svenska företag. Som tidigare nämnts exkluderar Eurostats material t ex enskilda firmor, vilket har stor betydelse för det rapporterade antalet företag, men ringa betydelse för det totala antalet sysselsatta. På grund av de diskuterade svårigheterna med att mäta det stora antalet av de allra minsta företagen (0–1 anställda) är vår bedömning att man ska vara mycket försiktig med denna typ av jämförelser och kanske bör de undvikas.⁹

I 1992 års Långtidsutredning (SOU 1992:19, s 308) jämförs den svenska sysselsättningen hänförlig till stora företag med den i fem andra europeiska länder. I utredningen skrivs att storföretagen i Sverige 1986 stod för över 60 procent av den totala sysselsättningen, medan motsvarande andel för Västtyskland, Frankrike, Storbritannien, Holland och Danmark uppgavs vara 36, 40, 30, 41 respektive 18 procent. Sverige rapporteras sålunda ha en sysselsättningsandel i de stora företagen som är dubbelt så stor eller nästan dubbelt så stor som den i Storbritannien och Västtyskland, d v s Sverige avviker

markant från de övriga länderna. Även i detta fall kan skillnaderna till stor del förklaras av olika datakällor. Vad gäller Sverige har den offentliga sektorn tagits med och på något undantag när hamnar all sysselsättning i offentlig sektor i den största storleksklassen. Uppgifterna för de andra länderna baserar sig på statistik från Eurostat, där den offentliga sektorn exkluderas.

Vad säger då mer rättvisande datajämförelser om Sveriges företags- och sysselsättningsstruktur jämfört med andra länder? I *Tabell 1* redovisas det genomsnittliga antalet företag per miljon invånare för perioden 1988 till 1991 (rang inom parentes). I *Tabell 2* redovisas företagens storleksfördelning (beräknade med utgångspunkt från uppgifterna i *Tabell 1*), samt motsvarande rangordning. En första observation som kan göras är att de nord-europeiska länderna generellt har fler stora företag per invånare än de sydeuropeiska. Detta gäller såväl industrin som hela ekonomin, och oavsett om antalet företag eller företagens storleksfördelning studeras. Detta stämmer väl överens med den bild som finns av den europeiska företagsstrukturen (se t ex Keeble & Wever [1986] och *The European Observatory for SMEs* [1995]). Sverige hamnar i topp när det gäller antalet stora företag per invånare, både då hela ekonomin studeras (rang 2) och när endast industrin analyseras (rang 1).¹⁰ Studerar vi antalet medelstora företag hamnar Sverige kring mitten i rangordningen. När det gäller små företag hamnar däremot Sverige under snittet. Observera att små företag avser företag

⁸ Länder i EG och EFTA ingick i undersökningen.

⁹ Davis [1990] har visat att det inte finns något klart samband mellan förändringar i sysselsättnings storleksfördelning och den genomsnittliga företagsstorleken.

¹⁰ Kom ihåg att uppgifterna för industrin är mer tillförlitliga än för ekonomin som helhet.

Tabell 1 Genomsnittligt antal företag per miljon invånare, 1988–91.

	Hela ekonomin			Industrin		
	Små	Medelstora	Stora	Små	Medelstora	Stora
Tyskland	3997 (3)	275 (3)	55 (3)	1187 (3)	144 (2)	33 (2)
Frankrike	2325 (11)	181 (10)	37 (8)	669 (10)	84 (9)	19 (10)
Storbritannien	2975 (5)	275 (2)	52 (5)	650 (12)	75 (11)	22 (5)
Sverige	2713 (9)	229 (6)	61 (2)	773 (8)	112 (5)	35 (1)
Italien	2262 (12)	108 (12)	17 (12)	1365 (2)	77 (10)	11 (11)
Spanien	2824 (7)	162 (11)	25 (11)	1055 (5)	74 (12)	10 (12)
Belgien	2445 (10)	195 (9)	42 (7)	678 (9)	91 (7)	21 (8)
Portugal	3382 (4)	243 (5)	34 (9)	1504 (1)	161 (1)	21 (7)
Danmark	4085 (2)	247 (4)	43 (6)	1131 (4)	124 (4)	21 (9)
Luxemburg	4767 (1)	477 (1)	64 (1)	668 (11)	141 (3)	26 (4)
Finland	2799 (8)	225 (7)	52 (4)	787 (7)	101 (6)	27 (3)
Norge	2854 (6)	198 (8)	34 (10)	895 (6)	86 (8)	21 (6)
Genomsnitt	3119	234	43	947	106	22

Not: Rang inom parentes. Med Tyskland avses Västtyskland. Siffrorna för Italien, hela ekonomin, påverkas av att NACE 9 (övrig service) är exkluderad för Italiens del. Detta förklarar troligen det låga antalet små företag per miljoner invånare i hela ekonomin för Italien. Däremot påverkas inte uppgifterna för industrin av detta.

Källa: Eurostat [1992, 1994], SCB, Basfakta – tabeller ur företagsregistret, samt egna beräkningar.

med upp till 99 anställda, vilket innebär att många av dessa sannolikt av många deltagare i den svenska debatten faktiskt uppfattas som medelstora.

Resultaten förstärks om vi studerar företagens storleksfördelning – se *Tabell 2*. Andelen stora företag är störst i Sverige, såväl i hela ekonomin som i industrin. Sverige har också en relativt hög andel medelstora företag. Beträffande små företag har Sverige dock den näst lägsta småföretagsandelen i industrin och den tredje lägsta i hela ekonomin. Även i detta fall framkommer att södra Europa har en högre andel små företag, medan norra Europa är mer dominerat av stora företag.

Studerar vi andelen anställda i olika storleksklasser – se *Tabell 3* – kan vi först konstatera att de enskilda ländernas rangordning är något annorlunda än när antal och andel företag studerades, vilket är helt naturligt. Man skulle till exempel kunna tänka sig ett land med ett eller ett fåtal stora företag, vilka var mycket stora

arbetsgivare. I en sådan situation skulle antalet (och andelen) stora företag per invånare bli lågt, medan andelen sysselsatta i stora företag skulle bli relativt hög. I stora drag överensstämmer dock resultaten med vad som framkom när företag studerades. Nordeuropeiska länder intar generellt en högre rang ju större storleksklass vad gäller industrissysselsättningen (vars data är mer tillförlitliga än data för hela ekonomin), medan det omvända gäller för sydeuropeiska länder. Sverige intar fortfarande en topposition när de stora företagens sysselsättningsandel studeras (rangordning ett i hela ekonomin och två i industrin). Intressant är också att konstatera att Sverige enligt denna statistik är det land där mikroföretagen sysselsätter minst andel av de anställda i hela ekonomin. Även i industrin rangordnas sysselsättningen i de svenska mikroföretagen lågt (nionde plats). Studeras sysselsättningsandelen i de små företagen hamnar Sverige på en nionde plats i hela ekono-

Tabell 2 Företagens storleksfördelning (%), 1988–91.

	Hela ekonomin				Industrin			
	Små	Medelstora	Stora	Totalt	Små	Medelstora	Stora	Totalt
Tyskland	92,4 (6)	6,3 (9)	1,3 (6)	100	87,0 (7)	10,6 (6)	2,4 (6)	100
Frankrike	91,4 (7)	7,1 (6)	1,4 (5)	100	86,7 (8)	10,9 (5)	2,4 (7)	100
Storbritannien	90,1 (11)	8,3 (2)	1,6 (4)	100	87,1 (6)	10,0 (7)	2,9 (4)	100
Sverige	90,3 (10)	7,6 (3)	2,0 (1)	100	84,1 (11)	12,1 (2)	3,8 (1)	100
Italien	94,8 (1)	4,5 (12)	0,7 (12)	100	93,9 (1)	5,3 (12)	0,8 (12)	100
Spanien	93,8 (2)	5,4 (11)	0,8 (11)	100	92,6 (2)	6,5 (11)	0,9 (11)	100
Belgien	91,2 (8)	7,3 (5)	1,6 (3)	100	85,8 (10)	11,6 (3)	2,6 (5)	100
Portugal	92,4 (5)	6,6 (7)	0,9 (10)	100	89,2 (4)	9,5 (9)	1,3 (10)	100
Danmark	93,4 (3)	5,7 (10)	1,0 (9)	100	88,7 (5)	9,7 (8)	1,6 (9)	100
Luxemburg	89,8 (12)	9,0 (1)	1,2 (7)	100	80,1 (12)	16,9 (1)	3,1 (2)	100
Finland	91,0 (9)	7,3 (4)	1,7 (2)	100	86,0 (9)	11,1 (4)	3,0 (3)	100
Norge	92,5 (4)	6,4 (8)	1,1 (8)	100	89,3 (3)	8,6 (10)	2,1 (8)	100
Genomsnitt	91,9	6,8	1,3	100	87,5	10,2	2,2	100

Källa: Eurostat [1992, 1994], SCB, Basfakta – tabeller ur företagsregistret, samt egna beräkningar.

min och näst sist i industrin. Vad gäller andelen anställda i medelstora företag i hela ekonomin hamnar Sverige på en nionde plats. Om endast industrin studeras intar Sverige en mittenposition.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att enligt denna analys har Sverige, på något undantag när, fler stora företag och färre små företag per invånare än övriga europeiska länder. De stora företagen dominerar också sysselsättningen. Notera att hänsyn inte tagits till koncerntillhörighet, då detta inte är möjligt i majoriteten av de länder som ingår i undersökningen (Eurostat [1996]). Om detta hade varit möjligt, är vår bedömning att intrycket av Sverige som storföretagsdominerat hade förstärkts.

Avslutande diskussion

I denna artikel har den svenska företags- och sysselsättningsstrukturen jämförts med motsvarande struktur i andra europeiska länder. Inledningsvis diskuterades de metodologiska svårigheterna med att jämföra företagens storleksfördelning i olika länder. Generellt gäller att ju mindre företag, desto större svårigheter. För de allra

minsta företagen, mikroföretagen, är det överhuvudtaget svårt att göra meningsfulla jämförelser.¹¹ Förmodligen krävs samarbete mellan forskare med god kännedom om respektive lands statistik för att få riktigt god jämförbarhet. Analysen i föreliggande artikel visar att Sverige har fler stora (500 eller fler anställda) företag än övriga länder som kan jämföras. Detta resultat ligger i linje med vad man funnit i tidigare studier. Data indikerar också att Sverige har färre små (10–99 anställda) företag än övriga länder. Studerar vi andelen anställda i de olika storleksklasserna sysselsätter de svenska storföretagen en relativt hög andel av de anställda och det är relativt få anställda i storleksklasserna mikro- och småföretag.

Liknar då den svenska sysselsättningsstrukturen ett snapsglas? Då endast fyra storleksklasser inkluderas i den internationella jämförelsen av sysselsättningsstrukturen är detta svårt att urskilja. Det är lätta

¹¹ Studeras sysselsättning i olika storleksklasser istället för antal och andel företag är det mer meningsfullt att även inkludera den minsta storleksklassen i analysen.

Tabell 3 Sysselsättningsfördelningen bland de anställda (%), 1988–91.

	Hela ekonomin				Industrin					
	Mikro	Små	Medelstora	Stora	Mikro	Små	Medelstora	Stora		
Tyskland	16,5 (9)	28,7 (6)	18,1 (5)	36,6 (2)	100	5,5 (10)	24,4 (8)	20,0 (9)	50,1 (3)	100
Frankrike	22,4 (7)	27,3 (8)	15,8 (10)	34,5 (4)	100	9,6 (7)	25,0 (7)	21,6 (8)	43,8 (4)	100
Storbritannien	26,6 (4)	21,8 (11)	17,3 (7)	34,2 (5)	100	11,4 (3)	18,4 (11)	16,4 (11)	53,9 (1)	100
Sverige	14,7 (11)	25,2 (9)	17,0 (9)	43,1 (1)	100	6,0 (9)	21,0 (10)	21,8 (6)	51,2 (2)	100
Italien	45,1 (1)	25,2 (10)	10,6 (11)	19,2 (10)	100	19,1 (1)	37,8 (3)	18,0 (10)	25,2 (9)	100
Spanien	26,9 (3)	36,2 (2)	17,2 (8)	19,7 (9)	100	17,0 (2)	38,9 (2)	21,7 (7)	22,4 (10)	100
Belgien	17,0 (8)	28,5 (7)	19,2 (3)	35,3 (3)	100	6,7 (8)	26,2 (6)	24,1 (5)	42,9 (6)	100
Portugal	24,3 (5)	35,3 (3)	19,5 (2)	20,9 (8)	100	10,9 (4)	39,3 (1)	28,6 (2)	21,1 (11)	100
Danmark	23,1 (6)	36,7 (1)	17,3 (6)	22,9 (7)	100	10,1 (5)	35,1 (4)	26,6 (4)	28,1 (8)	100
Luxemburg	15,2 (10)	34,2 (4)	26,2 (1)	24,4 (6)	100	4,3 (11)	21,0 (9)	31,0 (1)	43,7 (5)	100
Norge	30,9 (2)	32,9 (5)	18,7 (4)	17,5 (11)	100	9,6 (6)	30,4 (5)	26,9 (3)	33,2 (7)	100
Genomsnitt	23,9	30,2	17,9	28,0		10,0	28,9	23,3	37,8	

Not: Andelen anställda i mikroföretag i Storbritannien påverkas positivt av att Storbritannien mäter antalet sysselsatta.

Källa: Eurostat [1992, 1994], SCB, Basfakta – tabeller ur företagsregistret, samt egna beräkningar.

re att karaktärisera sysselsättningsstrukturen såsom påminnande om exempelvis ett snapsglas eller en svamp när endast svenska data analyseras, eftersom det då är möjligt att fördela sysselsättningen på betydligt fler storleksklasser. I jämförelsen framkommer att storföretagen i Sverige sysselsätter störst andel av arbetskraften i hela ekonomin, och efter Storbritannien, störst andel i industrin. Detta talar för snapsglaset. Sverige har en relativt sett liten sysselsättningsandel i medelstora (100–499) företag i hela ekonomin, men avviker inte när det gäller industrin. Där emot framkommer att Sverige har en lägre sysselsättningsandel i mikroföretag (0–9 anställda) och småföretag (10–99 anställda) i såväl ekonomin som helhet som i industrin. Utifrån de redovisade uppgifterna är det därför svårt att urskilja någon svensk snapsglasstruktur; då liknar t ex sysselsättningsstrukturen i Storbritannien mer ett snapsglas.¹² Överhuvudtaget uppvisar Sverige, Tyskland och Storbritannien en liknande sysselsättningsstruktur, med en relativt hög sysselsättningsandel i stora företag och låg sysselsättningsandel i små företag och mikroföretag (ej Storbritannien). Sverige särskiljer sig dock genom en skevare företagsstruktur (högst andel

stora företag och lägre andel små företag). Den intressanta frågan är knappast heller att utifrån ett fåtal storleksklasser karaktärisera sysselsättningsstrukturen som vare sig ett snapsglas eller något annat föremål av känd form, utan studera om sysselsättnings- och företagsstrukturen skiljer sig mellan länder och vad detta i så fall kan bero på.

Man ska inte dra för starka slutsatser från en enskild studie, särskilt mot bakgrund av de problem med data vi redogjort för. Den statistik som presenteras motsäger dock inte hypotesen att företagandets villkor i vid mening under lång tid hämmat dynamiken i svenskt näringsliv. Det har tidigare konstaterats att svenska spelregler (institutioner) under decennier favoriserat stora företag i traditionella branscher med institutionella ägare som lånefinansierat sina investeringar (Henrekson [1996]).¹³ En sådan politik

¹² Det bör påpekas att resultaten för Storbritannien påverkas av att man där mäter antalet sysselsatta och inte antalet anställda, vilket påverkar mikroföretagens andel positivt.

¹³ Se också Andersson m fl [1993], Myhrman [1994] och Lindbeck [1997].

kan förväntas leda till en företags- och sysselsättningsstruktur dominerad av stora företag, vilket också är det resultat som framkommer i denna artikel. Det kan också noteras att Henrekson & Johansson [1999] finner att antalet mellanstora (10–199 anställda) företag ökade långsammare än antalet företag i övriga storleksklasser under perioden 1968 till 1993. I industrin minskade antalet mellanstora företag kraftigt (med ca 30 procent) under samma tidsperiod. Det hade naturligtvis varit önskvärt att studera motsvarande utveckling för de övriga länderna och inkludera uppgifter om olika förklaringsfaktorer, såsom produktionstekniska förutsättningar och institutionella skillnader. Med ett sådant underlag skulle det vara möjligt att avgöra om minskningen av antalet mellanstora företag var en unik svensk företeelse eller om andra länder uppvisar samma mönster. På grund av de brister i datamaterialet vi redogjort för låter sig detta inte göras och vi tvingas därför begränsa oss till en jämförelse av företags- och sysselsättningsstrukturen i olika länder under en begränsad tidsperiod.

Det bör också hållas i minnet att de mellanstora företagen i hög grad utgör storleksklassen små företag enligt Eurostats [1990, 1992, 1994] definition; just den storleksklass där Sverige i den internationella jämförelsen uppvisar ett lägre antal och en lägre andel företag än i nästan alla andra länder. I OECD [1997] visas att de äldre företagen sysselsätter en större andel av arbetsstyrkan i Sverige än i de flesta andra OECD-länder. Detta ligger också i linje med hypotesen att det svenska regelsystemet hämmat nyföretagande och tillväxt i mindre företag.¹⁴ I text USA svarar företag som är äldre än fem år för mindre än hälften av sysselsättningen, medan motsvarande siffra för Sverige är över 60 procent.¹⁵ Hypotesen om bristande dynamik i det svenska näringslivet stöds också av en undersökning av det biomedicinska klustret i Sverige och Ohio. I den under-

sökta populationen av företag visade det sig att de svenska nyetablerade företagen växte betydligt långsammare än de nystartade företagen i Ohio (Braunerhjelm m fl [1999]). Davis & Henrekson [1998] visar också att skillnader i sysselsättningsstrukturen mellan USA och Sverige är förenliga med de skillnader som kan observeras i spelreglerna.

Samtidigt ska betonas att de uppgifter vi presenterat i denna artikel avser slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Vi känner ännu inte till hur situationen ser ut under senare delen av 1990-talet. Eventuellt kommer nästa rapport från Eurostat vara sådan att internationell jämförbarhet (enligt de nya storleksgrupperingarna) har uppnåtts. Förmodligen har de mindre företagens andel av sysselsättningen i Sverige ökat i ett internationellt perspektiv. En rad förändringar av regelsystemet som bör gynna mindre, nyare företag och human-, arbets- och kunskapsintensiva företag i förhållande till stora – särskilt realkapitalintensiva – företag har genomförts:

- Den kraftiga sänkningen av bolagsskatten från 55 till 30 (senare 28) procent har mildrat flera av skattesystemets icke-neutrala effekter.
- Avskaffandet av investeringsfondssystemet år 1991 innebar att ett annat element som gynnade etablerade företag framför nykomlingar försvann.
- Den kraftiga sänkningen av de högsta marginalskatterna för individer har försvagat incitamenten att ersätta marknadsproduktion med mindre effektiv hemmaproduktion.
- Införandet av en enhetlig 30-procentig

¹⁴ Jämför här Braunerhjelm & Carlsson [1993] som konstaterar att nyetableringarna i den svenska tillverkningsindustrin fallit under hela efterkrigstiden fram till 1991.

¹⁵ Att en högre andel av sysselsättningen genereras av yngre företag ses ofta som en indikator på en högre grad av industriell dynamik.

avkastningsskatt på kapital har minskat det skattemässiga missgynnandet av individuella direktinvesteringar i näringslivet.

- Kreditmarknaderna har avreglerats sedan mitten av 1980-talet.
- Övergivandet av centraliserade löneförhandlingar har gått hand i hand med en ökad spridning i relativlönerna, vilket över tiden sannolikt kommer att bidra till minskade snedvridningar i sysselsättningsfördelningen mellan branscher och företag.
- Viss överflyttning av offentligt finansierade verksamheter till den privata sektorn har möjliggjorts sedan 1991, en del lättnader i arbetsmarknadens regelsystem har genomförts och mycket tyder på att ytterligare liberaliseringar kommer att genomföras under de närmaste åren.

Sedan slutet av 1980-talet finns det också flera tecken på att den tidigare trenden mot större företag och produktionsenheter brutits. Davidsson m fl [1994] fann att 70 procent av de nya jobben netto tillkom i mindre företag (< 200 anställda) under perioden 1986–89. I början av 1990-talet (under åren 1990–93) visar de vidare att under det branta fallet i den totala sysselsättningen, så föll sysselsättningen avsevärt mindre i de små företagen (< 200 anställda) än i de stora (Davidsson m fl [1996]). Endast 29 procent av sysselsättningsminskningen i det privata näringslivet under dessa år kunde hänföras till de mindre företagen, att jämföras med en småföretagsandel på 50 procent av sysselsättningen år 1990. Under 1994, det första året med en ökning i den aggregerade privata sysselsättningen sedan 1989, så fortsatte de större företagen (fler än 200 anställda) att minska antalet anställda; 126 procent av de nya jobben netto tillkom i fristående småföretag under 1994. Sammanslaget ökade sysselsättningsandelen för små, oberoende företag (< 200, ingår ej i koncerner) från 48 procent 1989 till 54 procent 1994 (Davidsson m fl [1996]). Den nedåtriktade trenden i

egenföretagarandelen bröts också 1991–92.

Det finns således flera indikationer på att sysselsättningen i små- och medelstora företag relativt sett utvecklats bättre både jämfört med tidigare år och jämfört med de stora företagen. Kausalsambanden är naturligtvis mycket komplicerade och kan knappast klarläggas fullt ut. Låt oss bara konstatera att utvecklingen under senare år är i linje med vad vi skulle förvänta oss från de senaste årens förändringar i spelreglerna för företagandet i Sverige. Samtidigt går det att konstatera att flera av de särdrag i den svenska modellen som anses speciellt hämmande för entreprenörskap, innovationer och dynamiken i de mindre företagen – t ex det höga skattrycket inklusive dubbelbeskattningen på aktier och en rigid arbetsmarknadslagstiftning – kvarstår.

Referenser

- Andersson, T, Braunerhjelm, P, Carlsson, B, Eliasson, G, Fölster, S, Jagrén, L, Kazamaki Ottersten, E & Sjöholm, K-R, [1993], *Den långa vägen*. IUI, Stockholm.
- Braunerhjelm, P & Carlsson, B, [1993], "Entreprenörskap, småföretag och industriell förnyelse 1968–91". *Ekonomisk Debatt*, årg 21, nr 4, s 317–328.
- Braunerhjelm, P, Carlsson, B, Cetindamar Karaomerlioglu, D & Johansson, D, [1998], "The Evolution of Biomedical and Polymer Clusters". *Journal of Evolutionary Economics*, under utgivning.
- Davidsson, P, Lindmark, L & Olofsson, C, [1994], *Dynamiken i svenskt näringsliv*. Studentlitteratur, Lund.
- Davidsson, P, Lindmark, L & Olofsson, C, [1996], *Näringslivsdynamik under 1990-talet*. Studentlitteratur, Lund.
- Davis, S J [1990], "Size Distribution Statistics from County Business Patterns Data". Opublicerat manuskript, Graduate School of Business, University of Chicago.
- Davis, S & Henrekson, M, [1999], "Explaining National Differences in the Size and Industry Distribution of Employment". *Small Business Economics*, vol 12, s 59–83.
- European Observatory for SMEs [1995],

- Third Annual Report 1995*. EIM Small Business Research and Consultancy, Zoetermeer.
- Eurostat [1990], *Enterprises in the European Community*, First Report. Luxemburg.
- Eurostat [1992], *Enterprises in the European Community*, Second Report. Luxemburg.
- Eurostat [1994], *Enterprises in the European Community*, Third Report. Luxemburg.
- Eurostat [1996], *Enterprises in the European Community*, Fourth Report. Luxemburg.
- Henrekson, M, [1996], *Företagandets villkor. Spelregler för sysselsättning och tillväxt*. SNS Förlag, Stockholm.
- Henrekson, M & Johansson, D, [1999], "Institutional Effects on the Size Distribution of Firms". *Small Business Economics*, vol 12, s 11–23.
- Heum, P, Ylä-Antilla, P, Braunerhjelm, P & Thomsen, S, [1993], "Firms Dynamics in a Nordic Perspective: Large Corporations and Industrial Transformation". Stencil, IUI, Stockholm.
- Jagrén, L, [1993], "De dominerande storföretagen", I *Den långa vägen*. IUI, Stockholm.
- Johansson, D, [1997], *The Number and the Size Distribution of Firms in Sweden and Other European Countries*. Licentiatavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan i Stockholm.
- Keeble, D & Wever, E, [1986], *New Firms and Regional Development in Europe*. Croom Helm, London.
- Lindbeck, A, [1997], *The Swedish Experiment*. SNS Förlag, Stockholm.
- Myhrman, J, [1994], *Hur Sverige blev rikt*. SNS Förlag, Stockholm.
- NUTEK [1994], *Småföretagen – Sveriges framtid?* B 1994:4. NUTEK Företag, Stockholm.
- OECD [1997], *OECD Economic Surveys – United States 1997*. Paris.
- SCB [1988–1991], *Basfakta – tabeller ur företagsregistret*. Örebro.
- SOU 1992:19, *Långtidsutredningen 1992*. Allmänna Förlaget, Stockholm.